

NİJERYA'DA RADİKALLEŞME VE BOKO HARAM TERÖR ÖRGÜTÜNÜN ÜYE KAZANMA YOLLARI

Huriye YILDIRIM ÇINAR*

ÖZET

Bu çalışma Nijerya'da birey ve grupların radikalleşmesi kapsamında Boko Haram terör örgütünün üye kazanma yöntemlerini açıklama amacıyla yazılmıştır. Nitel yöntemlerden yararlanılarak hazırlanan çalışmada öncelikle radikalizm kavramı incelenip birey ve grupların nasıl radikalleştiği sorusuna teori ve modellerle cevap aranmıştır. Başvurulan teori ve modeller Mccauley ve Moskalenkonun 2008'de yayınladığı radikalleşmeyi kişisel, grupsal ve kitlesel olarak incelediği çalışması, Moghadam'ın "Terörizme Merdiven Modeli" ve Runciman ve Gurr tarafından geliştirilen "Göreceli Yoksunluk Teorisi'dir". Kavramsal irdelemenin yer aldığı birinci bölümden sonra, ikinci bölümde ise Nijerya'da radikalleşmeye yol açan unsurlar, temeli kolonyal dönemde atılan sorunlu devlet inşası süreçleri perspektifinde incelenmiştir. Son bölümde ise radikalleşmeye yol açan motivasyonlar kapsamında, birey ve grupların neden ve nasıl Boko Haram terör örgütüne katıldıkları analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Radikalizm, Terörizm, Göreceli Yoksunluk Teorisi, Terörizme Merdiven Modeli, Nijerya, Boko Haram.*

RADICALIZATION IN NIGERIA AND METHODS OF RECRUITMENT OF BOKO HARAM TERRORIST ORGANIZATION

ABSTRACT

This study was written to explain the methods of recruiting members of the Boko Haram terrorist organization within the scope of the radicalization in Nigeria. In the study, which was prepared by using qualitative methods, firstly the concept of radicalism was examined, and the answer to the question of how individuals and groups were radicalized was sought with theories and models. The theories and models referenced are McCauley and Moskalenko's work, which examines radicalization individually, grouped and collectively, Moghadam's "Staircase to Terrorism Model" and "Relative Deprivation Theory" developed by Runciman and Gurr. After the first part, which includes the conceptual analysis, in the second part, the factors that led to radicalization in Nigeria are examined in the perspective of the state-building processes, the foundation of which was laid in the colonial period. In the last part, within the scope of the motivations leading to radicalization, why and how individuals and groups joined the Boko Haram terrorist organization were analyzed.

Keywords: *Radicalism, Terrorism, Relative Deprivation Theory, The Staircase to Terrorism Model, Nigeria, Boko Haram.*

* Dr. TASAM Afrika Enstitüsü Eş Direktörü, yildirim.huriye@gmail.com, ORCID:0000-0003-3052-617X
Makale Başvuru Tarihi / Application Date: 04 Ocak 2023 / 04 January 2023
Makale Kabul Tarihi / Acceptance Date: 13 Ocak 2023 / 13 January 2023

GİRİŞ

Radikalizm ve terörizmin etkili olduğu yerlerde birey ve grupların radikalleşerek terör örgütlerini desteklemesi ve fiili olarak eylemlere katılmasının ardında çeşitli motivasyonlar mevcuttur. Bu motivasyonlar bireylerin sosyo-psikolojik durumları ve içinde yaşadıkları toplum ve devletteki siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel yapılarıdaki sorunlar tarafından oluşturulmaktadır. Literatürde kişilerin bireysel ya da bir grup içinde nasıl ve hangi motivasyonlarla radikalleştğine yönelik çeşitli çalışmalar vardır. Bu çalışmaların hepsinin ana bulgusu bu kişi ve grupların içlerinde buldukları dezavantajlı durumun bilişsel olarak farkında olması ve bunun müsebbibinin merkezi devlet ve toplum yapısındaki adaletsiz ve sorunlu yapılar olduğunu ileri sürmesidir. Kişiler ve gruplar bu adaletsiz durumdan kurtulmak için bahsi geçen yapıyı kökünden değiştirecek bir mücadele içindedir. Bu mücadelede de meşru sayılan kamusal araçlar dışındaki yöntemleri de kullanmaya hazırdırlar.

Çalışmanın konusunu oluşturulan Nijerya’daki Boko Haram terörü de birey ve grupların radikalleşip terör örgütleriyle bağ kurmasında yukarıda özetlenen durumu örneklemek mümkündür. Nijerya uzun süren İngiliz kolonyal yönetiminin ardından 1960 yılında bağımsızlığını ilan etmiştir. Ancak bu bağımsızlık ülkedeki çok sayıda etnik bileşenden oluşan halkın refah ve güvenliğini sağlayamamıştır. Ülkede kurulan federal yönetim daha çok eski sömürgeci güç olan Birleşik Krallık’ın neokolonyal politikaları ve ülkedeki batı eğitimi almış, batı kültürünü benimseyen ve yine Batı çıkarıyla kendi kişisel çıkarlarını ilişkilendiren yeni siyasi elitlerin çıkarını sağlamaya yönelik yapılandırılmıştır. Bu düzende bilhassa ülkenin kuzeyinde çoğunluğu Müslüman olan Kanuri, Hausa ve Fulani etnik gruplarından olan halk eğitim, sağlık gibi kamu hizmetlerinden yararlanamamakta ve derin ekonomik ve sosyo-kültürel sorunlarla karşı karşıyadır. Çoğunluğu genç nüfustan oluşan bölge halkı, içlerinde buldukları durumun müsebbibinin merkezi devlet olduğunu düşünmektedir. Bölgedeki birçok kişi de tek kurtuluş yolunun ise neokolonyal politikalarla sarmalanmış, yolsuzluk ve adaletsizlik içinde işleyen bu sistemin yıkılması olduğunu savunmaktadır. Bu noktada kökeni daha eski dönemlere dayanan ama 2000’li yılları başından itibaren devlete karşı kendisini alternatif olarak sunan Muhammed Yusuf’un liderliğindeki cihadi selefi örgüt olan Boko Haram geniş halk kitlelerini etkilemeye başlamıştır. Devlet ile ilişkileri kopuk olan, eğitimsiz

ve işsiz birçok genç örgütün vaizlerinden ve sundukları imkanlarla Boko Haram’ı desteklemeye başlamıştır. Başlarda şiddeti araçsallaştırmayan örgüt 2009 sonrasında silahlı eylemlere başlamıştır. Değişen örgüt yapısında kişi ve gruplar artık gönüllü destek dışında Boko Haram liderlerinin baskı ve zorlama stratejileriyle de örgüte katılmak durumunda kalmıştır. Boko Haram çok kısa bir sürede etki alanını genişletmiş ve üye sayısını arttırabilmiştir.

Türkçe literatürde son yıllarda Boko Haram terör örgütü ile ilgili çalışmaların sayısında bir artış gözlenmektedir. Ancak çalışmalar daha çok örgütün ideolojisi, ortaya çıkışı ve modus operandisi konularına odaklanmaktadır. Bu çalışma ise diğer çalışmalardan farklı olarak, Nijerya’da radikalleşmenin temel nedenleri ve bu nedenler perspektifinde Boko Haram’ın üye kazanma yollarını araştırmaktadır. Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Radikalleşme kavramı kapsamlı olarak incelenmektedir. Kavramın ortaya çıkışı ve zaman içerisinde kazandığı anlamlara değinildikten sonra teori ve modellerle kişi ve grupların nasıl ve hangi motivasyonlarla radikalleştikleri analiz edilmiştir. İkinci bölümde ise Nijerya’da radikalleşmeye yol açan unsurlar kolonyal dönemden itibaren şekillenen siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel yapı içerisinde irdelenmiştir. Son bölümde ise radikalleşmeye yol açan unsurlar perspektifinde, birey ve grupların neden ve nasıl Boko Haram terör örgütüne katıldıklarına yer verilmiştir.

1. RADİKALLEŞME

Radikalizm, terörizmle en çok ilişkilendirilen kavramlardan birisidir. Etimolojik olarak radikalizm Latince kök, köken ve kaynak anlamına gelen “radix” kelimesinden türetilmiştir. Radikalizm kavramı, başlarda Birleşik Krallık’ta 1688 yılında meydana gelen “Muhteşem Devrim”, sonraki süreçlerde ise Avrupa’nın çeşitli yerlerindeki siyasi gelişmeleri tanımlamada kullanılmıştır. Bilindiği üzere 1688 Muhteşem Devrimi bazı İngiliz siyasi elitlerinin daveti üzerine Hollanda Genel Valisi II. Wilhelm’in donanmasıyla Birleşik Krallık’a çıkarma yapması sonrasında yaşanmıştır. II. Wilhelm kayınpederi II. James’in iktidarına son vererek karısı II. Mary ile tahta oturmuştur. II. Wilhelm iktidarında İngiliz Parlamentosu, “Haklar Belgesi” (Bill of Rights) çıkararak İngiliz siyasi yaşamında kilise ve kralın baskısını sonlandırarak “anayasal monarşi”ye geri dönülmesini sağlamıştır (Kama, 2016, s.168).

Radikalizm tarihin farklı dönemlerinde farklı anlamlarla kullanılmıştır. Örneğin 18. ve 19. yüzyılda radikalizm gerici, otoriter, monarşik ve aristokratik baskı ve statükoyla mücadele eden, liberalizmden etkilenmiş, bireysel ve kollektif özgürlükleri vurgulayan ulusal ve cumhuriyetçi siyasi hareketlere ilham kaynağı olmuştur. Ancak daha sonra kavramın pejoratif bir anlam kazandığı görülmektedir. Değişen tarihsel ve konjonktürel şartlarla beraber radikalizm günümüzde antidemokratik, antiliberal ve hatta irticacı çağrışımlar yapmaya başlamıştır. (Bötticher, 2017, s.3).

Colin J. Beck günümüzde radikalizmi şu şekilde tanımlamaktadır: *“Radikalizm, toplumda genel kabul gören politik ortam dışında sosyal, kültürel, ekonomik ve politik yapılarda önemli ölçüde değişikliği öngören ve kamusal araçların ötesinde araçları kullanan herhangi bir aktörün mücadelesidir.”* (Aktaran: Kurum ve Avcı, 2018, s.51). Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere radikaller, amaçlarına ulaşabilmek adına meşru görülmeyen ve hatta şiddeti de içeren bazı araçları kullanabilir. Ancak diğer yandan radikallerin hedeflerine ulaşmada kesinlikle şiddet kullanacağı şeklinde bir önermede de bulunulamaz. Bu yönleriyle radikal oluşumlar aşırılıkçılardan ayrılmaktadır.

Bireylerin ve grupların hangi motivasyonlarla radikalleştiklerini açıklamaya çalışmaya yönelik literatürde çeşitli çalışmalar mevcuttur. Bu çalışmanın konusu olan Nijerya’da birey ve grupların nasıl radikalleşip, Boko Haram terör örgütüne katıldıklarını açıklarken 3 model ve teorik yaklaşımdan yararlanılmaktadır. Bu çalışmalardan ilki Clark Mccauley ve Sophia Moskalenko’nun 2008 yılında yayınladıkları “Mechanisms of Political Radicalization: Pathways Toward” başlıklı çalışmasıdır. Bu çalışmada Mccauley ve Moskalenko radikalleşme sürecini bireysel, grupsal ve kitlesel olmak üzere üç seviyede açıklamışlardır. (Mccauley ve Moskalenko, 2008, ss-415-433). Bu üç düzeyde radikalleşmenin nasıl gerçekleştiği aşağıdaki tabloda özetlenmiştir:

Tablo 1. Radikalleşmenin Gerçekleşmesi (Kaynak: McCauley, C., & Moskalenko, S. (2008). Mechanisms of political radicalization: Pathways toward terrorism. *Terrorism and political violence*, 20(3), 415-433.)

Radikalleşme Düzeyi	Süreçler/Mekanizmalar
Bireysel	1. Kişisel mağduriyet nedeniyle bireysel radikalleşme
	2. Siyasi mağduriyet nedeniyle bireysel radikalleşme
	3. Radikal bir gruba katılmak suretiyle bireysel radikalleşme – sevginin gücü
	4. Radikal bir gruba katıldıktan sonra bireysel radikalleşme – kendini ikna etme
	5. Basın, medya ve internet yoluyla bireysel radikalleşme
Grupsal	6. Aynı düşünceden gruplar içinde grup radikalleşmesi
	7. İzolasyon ve tehdit altında grup radikalleşmesi
	8. Aynı destek tabanı için rekabet sırasında grup radikalleşmesi
	9. Devlet gücü ile rekabet esnasında grup radikalleşmesi
	10. Grup içi rekabet nedeniyle grup radikalleşmesi
	11. Amaca ulaşmada terörün kestirme yol olarak görülmesi nedeniyle grup radikalleşmesi
	12. Marjinalleş(tiril)me nedeniyle grup radikalleşmesi
Kitlesel	13. Başka bir grup ile mücadele esnasında kitlesele radikalleşme
	14. Başka bir grup ile uyumsuzluktan kaynaklanan kitlesele radikalleşme – Nefret

Tabloda da görüldüğü üzere birey, grup ve kitlelerin radikalleşmeleri farklı motivasyonlar temelinde farklı süreçlerle gerçekleşmektedir. Bireyler kendilerini mağdur olarak tanımladıkları siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel durumları radikalleşme yoluyla aşmaya çalışabilmektedir. Bireylerin radikalleşme süreçlerinde çevresel koşullar kadar, kendi sosyo-psikolojik durumlarından da güdülenebilmektedir. Bireylerin radikalleşmesi bireysel (yalnız kurt örneklerinde olduğu gibi) ya da daha sonradan katılacağı bir örgüt bünyesinde gerçekleşebilmektedir. Ayrıca teknoloji ve iletişim alanında yaşanan gelişmeler neticesinde internet ve sosyal medya erişiminin artmasının da bireylerin radikalleşmesine etki ettiği bilinmektedir. Örneğin Suriye İç Savaşı sonrasında Irak ve Şam İslam Devleti (DAEŞ) sosyal medya aracılığıyla dünyanın dört bir yanından örgüte mensup kazanmıştır.

Kişi ve grupların radikalleşmesini açıklamada başvurulan ikinci model ise Fathali Moghadam tarafından geliştirilen “Terörizme Merdiven Modeli”dir. Terörizme Merdiven Modelinde kişilerin bireysel ve grup farkındalıklarının beş basamakta terör eylemlerine evrildiği açıklanmaktadır. Modelin bahsettiği aşamaları şu şekilde özetlemek mümkündür:

- **Zemin Kat:** Bu aşamada birey içinde olduğu yapısal koşulları bilişsel olarak kavramaktadır. Adaletsizlik ve göreceli yoksunluk hissi bireyse oluşmaya başlamıştır.
- **Birinci Kat:** Haksız/adaletsiz olarak algıladığı durumların farkında olan bireyler bu aşamada bunu düzeltmeye çalışırlar.
- **İkinci Kat:** Uğradığı haksızlığı bertaraf etmek için mücadele eden birey bu aşamada dış hedeflere yönelirler. Bu aşamada radikalleşme sürecinin belirginleşmeye başladığını söylemek mümkündür. İçinde bulunulan şartlar sert bir dille eleştirilip, bunun müsebbibi sorgulanır.
- **Üçüncü Kat:** Bu aşamada bireyler terör örgütleriyle etkileşime girerler. Dini sohbet ortamları, cami vaazları vasıtasıyla bireyler örgüte yakınlaştırılır. Bireylerde yeni değerler inşa edilip, devlete ve topluma yabancılaştırılır. Bireylerin kurtuluş için şiddetin araçsallaştırılması ise rasyonelleştirilir.
- **Dördüncü Kat:** Terör örgütünün meşruiyetini kabul eden bireylerde tam bir ötekileştirme vukuu bulur. Bireylerde “ya bizdensin ya da bize düşmansın!” algısı yaratılır. Terör örgütünün yapılarına ve değerlerine dahil edilen bireyler, terör eylemleri için hazırlanmaya başlanırlar.

- **Beşinci Kat:** Terör örgütüyle bütünleşen bireyler bu aşamada örgütün kutsalı ve amacı için canını dahi feda etmekten çekinmeyecek eylemleri gerçekleştirmeye hazırdır (Aktaran: Anugwom, 2018, ss.26-27).

Son olarak çalışmada radikalleşme neden ve süreçlerini açıklama amacıyla Garry Runciman ve Ted Gurr tarafından geliştirilen “Göreceli Yoksunluk Teorisine” başvurulmuştur. Terörizm çalışmalarına sıklıkla referans gösterilen bu teori bilhassa Kuzey Nijerya’da genç birey ve grupların neden radikalleşip Boko Haram’a katıldıklarının anlaşılması açısından oldukça önemlidir. Göreceli yoksunluk teorisine göre çok sayıda azınlık grubuna sahip heterojen toplumlarda grupların kendilerini maddi haklar, doğal kaynaklardan yararlanma hakkı, siyasi statü gibi haklarından başka gruplara nazaran yoksun bırakıldığını düşünen gruplar bu hakları için mücadeleye girişeceklerdir (Gurr, 2015, s. 75-89). Bu teori kapsamında mücadeleye konu olan yoksunluğun bireyselden ziyade toplumsal seviyedeki sonuçları araştırılmaktadır. Bu teori Nijerya bağlamında şu şekilde örneklendirilebilir: Kolonyal dönem ve bağımsızlık sonrasında, nüfusunun çoğunluğu Hıristiyanlardan oluşan güneye görece daha kötü siyasi ve sosyo-ekonomik koşullara sahip olan Kuzey Nijerya’daki Müslüman genç kitleler devlete karşı radikal tutumlara sahiptir. Çünkü onlara göre Nijerya Devleti onlara sahip oldukları hakları sunamamış, kendilerini Güneydeki Hıristiyan halka göre çok daha zor şartlar altında yaşamaya mahkûm etmiştir. Bu tepkili gençler sosyal ortamda kendileri gibi yoksunluk çeken diğer bireylerle etkileşime geçmekte, kimi zaman da bazı selefi grupların vaaz ve dini sohbetlerinden de etkilenebilmektedir. Netice de hassasiyeti ve öfkesi artan kitle, içlerinde bulunduğu olumsuz koşulların müsebbibi olarak Nijerya’nın halkın çıkarını gözetmeyen elitleri ve haklarını gasp ettiklerini düşündükleri Güneydeki Hıristiyan halklarına karşı nefret duymaya başlarlar. Ancak bu bireylerin tamamı değil yalnızca küçük bir kısmı şiddeti araçsallaştıran Boko Haram gibi terör örgütlerine katılırlar.

Yukarıda değinilen yaklaşımlarda da görüleceği üzere birey ve grupların radikalleşerek terör örgütlerini desteklemesi ve fiili olarak katılmaları çok çeşitli motivasyonlarla gerçekleşmektedir. Bu motivasyonlar bireylerin sosyo-psikolojik şartları ve içlerinde yaşadıkları toplum ve devletin siyasi ve sosyo-ekonomik yapılarından kaynaklanmaktadır. Dünyanın birçok yerindeki terör gibi Nijerya’daki Boko Haram terörünün bertaraf edilmesi için askeri stratejiler tek başına asla yeterli olmayacaktır. Radikalizm ve terörle mücadele için toplumun tamamını kuşatan, bireyin

refah ve özgürlüğünü gözeten, dış aktörlerin çıkarlarını değil milletin ve devletin çıkarlarını önceleyen siyasi ve sosyo-ekonomik yapıların tesisi elzemdir.

2. NİJERYA’DA RADİKALLEŞMEYE NEDEN OLAN UNSURLAR

19. yüzyıldan itibaren İngiliz kolonisi olan Nijerya’da siyasi, ekonomik, askeri ve sosyo-kültürel yapılar, sömürgeci güç olan Birleşik Krallık tarafından şekillendirilmiştir. Ülkede nüfusunun çoğunluğu Müslüman olan kuzeyde bazı eyaletler şeriat ile idare edilmiş ve Hıristiyan ve animist olan güneyde ise daha demokratik yönetimler oluşturulmaya çalışılmıştır (Ukiwo, 2003, ss. 124-125). Güney bölgeleri, kuzeye nazaran daha çok alt yapı ve kamu hizmetlerinden faydalanabilmiş, görece daha iyi bir ekonomiye haiz olmuştur. Burada İngilizler batı tarzı eğitim veren okullar açarak sosyo-kültürel dokuda eğitim temelli değişiklikler yaratmıştır. Kuzey bölgeleri emirlerin iktidarda olduğu şeriat yönetimleri tarafından idare edilmiş, kolonyal yönetimden eğitim, sağlık ve alt yapı gibi konularda kısmen destek almıştır.

Kolonyal ekonomi modeli palm bitkisi gibi değerli tarım bitkileri ve maden ihracatına dayanmıştır. İhracat ürünlerine odaklanan tarım faaliyetleri neticesinde Nijerya nüfusunun beslenmesi için gerekli olan temel tarım ürünleri ikinci plana atılmıştır. Ayrıca kıyı bölgelerde yoğunlaşan ekonomik faaliyetler kırsaldan bu bölgelere yoğun göç hareketlerine neden olmuştur. Hızlı kentleşme hem ekonomik hem de sosyal yapıda önemli değişikliklere neden olmuştur. Bu değişim Avrupa’dan ithal edilecek ürünleri satın alacak, İngilizce konuşan, Batı tarzı eğitime sahip, çoğunluğu Hıristiyan olan yeni bir sınıf ortaya çıkmıştır (Falola ve Heaton, 2008, ss.118-124).

Bu farklılıklara rağmen ülkenin kuzeyi ve güneyi kolonyal yönetim tarafından 1914 yılında birleştirilmiştir. Bu birleşim sonrasında Nijerya’da günümüze kadar sürecek siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel sorunları ortaya çıkmıştır. 1914’teki birleşimin ardından kolonyal yönetim, Nijerya’da birleşik yapıyı güçlendirebilmek için yönetimi merkezileştirmeye çalışmıştır. İdarenin merkezileştirilmesi için doğrudan vergilere dayanan yerli bir hazine oluşturulması planlanmıştır (Falola ve Heaton, 2008, s. 133). Ancak artan vergiler ve birleşik merkezi yapının Nijerya halkı üzerinde yarattığı baskı ülkede antikolonyal ve milliyetçi hareketlerin doğmasına neden olmuştur.

Artan milliyetçi ve antikolonyal hareketler ve 2. Dünya Savaşının Birleşik Krallık kolonyal politikaları üzerinde yarattığı baskı sonucunda,

1940’lı yılların sonlarından itibaren Nijerya’da dekolonizasyon dönemi başlamıştır. Bu süreçte İngilizler kolonyal dönemde kazandıkları imtiyazları koruyacakları yeni bir politika zemini yaratmak için girişimlerde bulunmuştur. Özellikle İngilizlerin meşhur “böl-yönet” politikası Nijerya’da da etkili olmaya başlamış ve 1950’li yıllardan itibaren ülkede bir azınlık meselesi gündeme gelmiştir (Usuanleleh ve Ibhawob, 2017, s.25). Bu azınlık meselesi nedeniyle İngiliz kolonyal yöneticiler Nijerya’da bu kez Kuzeyde Hausa-Fulani, güneyde Yoruba ve güneydoğuda İbo etnik gruplarının çoğunlukta olacağı üç yönetim bölgesi oluşturmayı planlamıştır (Rindap ve Mari, 2014, s.93). Bağımsızlık sürecinde de bu üç büyük etnik gruptan siyasi partiler kurularak Nijerya siyasetinde etkili olmaya çalışmış, diğer görece küçük etnik gruplarda ise domine edilme endişesi ortaya çıkmıştır.

Bağımsızlık sonrası dönemde Nijerya’da devlet ve ulus inşası süreçlerinin, kolonyal dönem sistematüğini devam ettirme çabası olarak tanımlamak mümkündür. Neokolonyal politikalar olarak adlandırılan bu çabalarda İngilizler ülkede Batı tarzı eğitim almış ve Batı kültürünü benimsemiş yeni elitlerle iş birliğine gitmiştir. Neokolonyal politikaların kolay işleyebilmesi için hem Birleşik Krallık hem de yeni siyasi elitler ülkede federalizmin en uygun yönetim şekli olduğunu savunmuştur. (Uhunmwuongho: 2011, s.177). Ancak bu siyasi yapı Nijerya’da bölgeler ve etnik gruplar arasında derin anlaşmazlık ve çatışmalara ve hatta Biafra ayrılıkçılığında da olduğu gibi bir iç savaşa neden olmuştur. Ülkedeki siyasi ve ekonomik istikrarsızlık nedeniyle sık sık darbeler yaşanmıştır. Ayrıca ülkenin doğal kaynaklarının ve gelirlerin paylaşılmasında da büyük bir eşitsizlik, adaletsizlik söz konusudur (Ebegbulem, 2011, s.85). Bağımsızlık sonrasında federal sistemin ülkede yarattığı sorunlar karşı iktidara gelen her hükümet farklı girişim ve yapılanmalara imza atmış, ancak ülkede barış, istikrar ve refah bir türlü sağlanamamıştır.

Federal sistemin Nijerya üzerindeki bu olumsuz sonuçlarını ortadan kaldırmak için hükümetlerin sıklıkla başvurduğu yöntemlerden ilki ülkede yeni eyaletlerin yaratılmasıdır. 1914 birleşimiyle üniter bir yapı kazandırılan Nijerya 1946 Richard Anayasası ile etnik temelde ayrılan üç yönetim bölgesine ayrılması planlanmıştır. Ancak üç büyük grubun diğer azınlık grupları domine edeceği endişesiyle ortaya çıkan azınlık sorunu ülkede büyük bir siyasi tartışmanın fitilini ateşlemiştir. Neticede bağımsızlık sonrasında Lagos’taki merkezi devlet ile toplamda dört idari bölge mevcuttur. Ancak günümüzde Nijerya’daki eyalet sayısı 36’ya ulaşmış ve

hala birçok bölgenin eyalet olarak ilan edilme talebi de mevcuttur. Nijerya’daki eyalet sayısının bu denli artmasının ardındaki temel neden iktidara gelen hükümetin azınlık meseleleri başta olmak üzere içlerinden çıkamadığı siyasi ve ekonomik sorunlara karşı dikkat dağıtma taktiğidir. Ancak başta eski Başkan Shehu Shagari olmak üzere ülkede bazı siyasiler yeni eyaletlerin yaratılmasının ulusal bütünleşme sürecini baltalaması ve devletin kaynakları üzerine büyük bir baskıya neden olacağını vurgulamıştır (Suberu, 1991, s.507).

Bağımsızlık sonrasında Nijerya’daki gelir adaletsizliği ve kamu hizmeti noksanlığı da hükümetlerin mücadele ettiği diğer bir mesele olmuştur. Özellikle 1956 yılında Oloibiri bölgesinde keşfedilen petrolün 1970’lerde küresel çapta fiyatının artması ülkede büyük bir gelir artışı yaratmıştır. (Omofonmwan ve Odia, 2009, s.28). Ancak bu artan gelirden sadece çok az sayıda Nijeryalı elit yararlanabilmiş nüfusun büyük bir kısmı yolsuzlukla mücadelesine devam etmek zorunda kalmıştır. Diğer yandan devletin ekonomik odağının petrole saplı kalması, tarım, hayvancılık ve sanayi alanlarındaki gelişmelerin göz ardı edilmesi de Nijerya ekonomisini büyük sınavlara tabii tutmuştur. Öyle ki 1978 yılından sonraki petrol fiyatlarındaki sert düşüş sonrasında Nijerya ekonomisinde çıkan kriz yeni vergilendirme kararıyla çözülmeye çalışılmıştır. Ancak neticede kötü ekonomi ve ağır vergilerden bunalan halk ülke çapında protestolar düzenlemiştir (Watts, 1984, s. 425).

Ülkede ekonomi temelli bu krizler sonrasında 1980’ler sonrasında Nijerya’da neoliberal eğilimler gözlenmeye başlamıştır. 1985-1993 yılları arasında iktidarda olan İbrahim Badamasi Babangida IMF reform paketleri için ülkede kamuoyu yoklaması kararı almıştır. Bu kadarın neticesinde Haziran 1986’da Yapısal Ayarlama Programı (Structural Adjustment Programme-SAP) hazırlanmıştır. Ancak bu program, beklenen iyileşmeyi sağlamadığı gibi yükselen fiyatlar, işsizliğin artması, sübvansiyonların kesilmesi, özelleştirmeler, ithalatın artması gibi sonuçlarıyla Nijerya halkını ekonomik olarak daha zorlamıştır. SAP uygulamaları zengin ve fakir arasındaki uçurumu daha da derinleştirirken, bölgeler ve etnik gruplar arası gelir eşitsizliğini de perçinlemiştir (Adekanye, 1995, s365). SAP uygulaması dışında Nijerya’daki en büyük ekonomik sorunlardan birisi olan gelir eşitsizliğine yönelik çeşitli dönemlerde çalışmalar yapılmıştır. Ülkedeki gelir paylaşımını düzenlemek için 1946-1980 yılları arasında 8 ad-hoc komisyon

kurulmuş ancak gelinen noktada kalıcı bir çözüme ulaşılamamıştır (Uhunwuango, 2011, s.178).

Kamu hizmetleri, alt yapı çalışmaları ve sosyal yardımın Nijerya’da bölgeler ve etnik gruplar arasındaki eşitsiz dağılımının da ülkede bölgeler arasında yoksulluk farkına neden olduğunu söylemek mümkündür. Nijerya’da kamu hizmetleri alt yapı çalışmaları ve sosyal yardımdan bürokrasi ve ekonomideki üstünlüklerinden dolayı Güney eyaletleri daha çok yararlanırken, görece daha dezavantajlı durumdaki Kuzey kısıtlı oranda yararlanmaktadır. Bu nedenle iki bölge arasındaki yoksulluk farkı 1980’lerden günümüze değin oldukça artmıştır. Örneğin 1985 yılında Nijerya’da güney bölgelerinde yoksulluk oranı %54,6 iken, kuzeyde bu oran %61,5’tir. 2010 yılına gelindiğinde ise yoksulluk oranı güneyde %53,9 iken kuzeyde %73,9 olarak gözlenmiştir (Zuhumnan, 2018).

Kamu hizmetlerinde ise durum farklı değildir. Nijerya’da bağımsızlığın ilk yıllarında yönetimin Nijeryalılaştırılması sürecinde kamu hizmetleri idaresine yeni siyasetler ziyade kendilerine yakın, etnik ve ailevi kayırmacı eğilimlerle işe alımlar gerçekleştirmiştir. İlerleyen yıllarda da bu durum değişmemiş kamu sektöründe çoğunlukla ziyade uzak, işlevsel stratejiler geliştiremeyen ve çoğunlukla yolsuzluğa karışan kişiler etkili olmuştur. Ekonomik ve Mali Suçlar Komisyonu’na göre devletin kaynak yönetiminde, rant arayışında olup yolsuzlukla eylemlerine devam eden elitler 1960-2005 yılları arasında hazineden yaklaşık olarak 20 trilyon doları çalmıştır. Vergi sistemi ise zengin ve uluslararası şirketlere vergi muafiyetleri tanıırken vergi yükünün çoğunluğu daha çok sıradan halk ve küçük işletmelere düşmektedir. Yine bir diğer istatistiğe göre Nijerya her yıl şüpheli vergi işlemleri nedeniyle 2,9 milyar dolarlık kayba uğramaktadır. Bu rakam 2015 yılının sağlık bütçesinin yaklaşık olarak 13 katına eşittir. Ayrıca devlete ekonomik yapısındaki bu sorun nedeniyle Nijerya kendi bölgesinde eğitim, sağlık ve sosyal koruma programlarına en düşük payları ayıran ülkelerden birisidir. Örneğin 2012 yılında devlet bütçesinin sadece %6,5’i eğitime, %3,5’, sağlığa ve %6,7’si sosyal korumaya ayrılmıştır. (Oxfam Raporu, 2017) Kamu hizmetlerindeki bu olumsuz durum neticesinde bugün Nijerya nüfusunun yaklaşık üçte birinin içilebilir su kaynaklarına ve 130 milyondan fazla Nijeryalının yeterli sağlık desteğine erişimi yoktur. Diğer yandan Nijerya küresel çapta okula gitmeyen çocuk sayısının en fazla olduğu ülkeler listesinde ilk on beşte yer almaktadır.

Sonuç olarak Nijerya’da bağımsızlık ve federal yönetim ilkesi hakkıyla işletilememiş, birçok devlet inşası girişimi ülkedeki siyaset, güvenlik, ekonomik ve sosyo-kültürel alanlardaki sorunları daha da girift bir hale getirmiştir. Geline nokta kökenleri kolonyal döneme ulaşan siyasi yapı Nijerya Federal Cumhuriyeti’nde şu problemleri çözüme muhtaç bırakmaktadır:

- Ulusal birliğin sağlanamaması ve azınlık sorunları
- Bazı etnik ve dini grupların birbirine üstünlük kurabilmesini sağlayan sorunlu federal yapı
- Bölgesel yönetim farklılıklarından (kuzeyde 11 eyalette uygulanan şariat yönetimleri) kaynaklanan siyasi ve hukuki sorunlar
- Zayıf hükümetler, darbeler ve siyasi istikrarsızlık
- Kamu hizmetlerinin yetersizliği ve bölgeler arası farklar
- Bölgesel gelişmişlik farklılıkları
- Gelirin ve kaynakların adaletli bir şekilde paylaşılabilmesi
- Kamu ve özel sektörde yaygın yozlaşma
- Sosyo-ekonomik sorunların yarattığı suç oranlarındaki artış, radikal ve terörist unsurların varlığı

Nijerya Devletinin sahip olduğu bu sorunlu yapı bir sonraki bölümde de değinileceği üzere toplumun bazı dezavantajlı kesimlerini devletle ilişkilerini baltalayarak marjinalleşip radikal ve terörist oluşumlarla bağ kurmasına neden olmaktadır. 20 yıldan fazla bir süredir Nijerya ve çevresinde etkili olan Boko Haram terör örgütünün ortaya çıkıp kısa bir sürede geniş bir kitlede etkili olmasında yukarıda bahsedilen unsurlar doğrudan etkili olmuştur. Nijerya’nın bölgesel ve küresel aktörlerle başlattığı askeri boyuttaki terörle mücadele girişimlerinin henüz başarılı olduğunu söylemek mümkün değildir. Ülkede ve Nijer Deltası bölgesinde Boko Haram ve diğer terör örgütlerinin ortadan kaldırılması için öncelikle toplumun tamamını gözetken, kapsayıcı ve işlevsel siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel yapıların inşa edilmesi, halkın refah ve güvenliğinin merkezi devlet tarafından sağlanması elzemdir.

3. BOKO HARAM TERÖR ÖRGÜTÜNÜN ÜYE KAZANMA YOLLARI

Nijerya’da Boko Haram terör örgütünün ortaya çıkması ve kısa zamanda güç kazanmasında bir önceki bölümde de bahsedildiği üzere devlet inşasının büyük bir etkisi vardır. Kolonyal dönemden itibaren dış aktörlerin

ve onlarda etkileşimde olan bireysel çıkarlarını önceleyen yerel elitlerin çıkarını sağlayamaya yönelik oluşturulan sorunlu devlet inşa süreçleri neticede ülkede askeri, siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel alanda derin krizlere neden olmaktadır. Devlet mekanizmasının sınırlı kaldığı, maddi ve teknik sorunların var olduğu Nijerya’da radikal oluşumlar kendilerine yaşam alanları oluşturmuş ve kısa sürede güç kazanmıştır.

Bu bölümde, ilk bölümde incelenen radikalizm kavramı çerçevesinde Nijerya’da birey ve grupların Boko Haram terör örgütü bünyesine nasıl ve hangi motivasyonlarla katıldıkları incelenmektedir. İlk bölümde değinilen radikalizmle ilgili model ve teorilerin de belirttiği üzere birey ve grupların terör örgütlerini desteklemesi ve fiili olarak eylemlerine katılmasının ardında çok çeşitli motivasyonlar mevcuttur. Bu motivasyonlar bireylerin yaşadığı toplumsal ve siyasal durumlarla, kişilerin kendi sosyo-psikolojik şartlarının iç içe geçmesiyle oluşmaktadır. Ancak bazı durumlarda terör örgütünün de baskı ve yıldırma stratejileri de bireylerin örgüte katılımına neden olabilmektedir.

Freedom C. Onuoha’nın 2013 yılında Nijerya’da yaptığı saha araştırması sonucunda 2014’te “Gençler Neden Boko Haram’a Katılıyor?” (Why do Youth Join boko Haram?) başlıklı bir makale yayınlamıştır. Bu makalede bilhassa Nijerya devletindeki yapısal ve sosyo-ekonomik sorunların bireylerin örgüte katılımında etkili olduğu vurgulanmaktadır. Onuoha, devletin bir türlü çözüm bulamadığı işsizlik, eğitimsiz ve yoksulluğun bireylerin radikalleşmesinin ana etkenleri olduğunu belirtmektedir. Ayrıca Nijerya devlet kademelerinde ve kamu sektöründe yaygınlaşıp kemikleşen yolsuzluk da bireylerin devlete karşı inancını yitirip radikalleşmesinde etkili olmaktadır. Diğer yandan Nijerya güvenlik güçlerinin yetkilerini aşan ve insan haklarını göz ardı eden eylemler de bireylerle devlet arasındaki ilişkilere zarar vermektedir. Son olarak ise Nijerya’nın %53,5’ini oluşturan Müslüman halkların (CIA World Fatcbook) din hakkındaki cehaleti de Onuoha tarafından Boko Haram gibi dini motivasyonlu terör örgütlerinin üye devşirmede elini güçlendiren bir unsur olarak değerlendirilmektedir (Onuoha, 2014, ss. 4,7). Nijerya Devletinin Müslüman din adamları İslam’ı Kuran’ı Kerim’in esaslarına göre sahih yollarla öğretecek bir dini eğitim modeli geliştirememesi bu alanda sapkın cemaat ve kişilerin etkili olması neticesini doğurmuştur.

Martin Evi ve Uyo Salifu da Lagos, Abuja, Kano, Gombe ve Yobe eyaletlerinde 1607 kişiyle bir anket çalışması yaparak bireylerin neden Boko Haram’a katıldığını araştırmışlardır. Evi ve Salifu’nun bu çalışmalarının ana bulgusu Nijerya’da bireylerin dini gerekçelerden ziyade maddi ve sosyal motivasyonlarda örgüte katıldığını belirtmektedir. Netice olarak Boko Haram’a birey ve grupların katılımın gönüllü ve zorla olmak üzere iki şekilde gerçekleştiğini söylemek mümkündür (Apard, 2020, s.185).

3.1. Boko Haram’a Gönüllü Katılım

Boko Haram sunduğu ekonomik imkanlarla Nijerya’nın kuzeyinde eğitimsizlik, işsizlik ve yoksullukla mücadele eden birçok kişiyi kendisine çekmektedir. Çünkü çoğunluğu günlük 1 doların altında bir gelire geçinmek zorunda olan bireyler yaptığı terörist eyleme göre günlüğü 3.000 dolara çıkabilen ödemelerin cazibesıyla örgüte katılmaktadır. (Maza, Koldaş ve Akşit, 2020, s.6). Bunun dışında Boko Haram terör örgütünün kontrolü ele geçirdiği yerlerde ele geçirdiği ganimetler, tarım ve hayvancılıkla ilgili gelirler militanlar arasında paylaşıldığı düşüncesi de örgüte katılanlar arasında ekonomik fırsat olarak değerlendirilmektedir. Bu fırsat sadece Nijerya’daki radikalleşmiş kesimlerin değil komşu ülkelerden gelen yabancı savaşçıların da örgüte katılmasını sağlamaktadır. Nijerya devletini olumsuz etkileyen şu üç yapısal sorun çevre ülkelerden çok sayıda yabancı militanın kolayca ülkeye girerek Boko Haram’a katılmasına neden olmaktadır; kontrol edilemeyen geniş sınırlar, ECOWAS içerisindeki bireylerin hareketliliğinin kontrol edilememesi ve kolonyal yönetimler tarafından yapay olarak bölünen etnik grupların dini ve sosyo-kültürel bağlarının devamlılığı. Ayrıca Libya’da Kaddafi’nin ölümü sonrasındaki kaos ortamında, ülkeden kaçan çok sayıda silahlı askerlerin de hayatta kalabilmek için Boko Haram gibi terör örgütlerine katıldığı bilinmektedir. Netice itibarıyla örgütün kısa zamanda çok geniş bir üye topluluğuna erişmesinde devlet inşasından kaynaklanan sorunlar uluslararası gelişmelere de eklenerek etkili olmaktadır (Maza, Koldaş ve Akşit; 2020, s.5).

Örgütün kurucusu olarak bilinen Muhammed Yusuf döneminden beri ihtiyaç sahibi bireylere dağıtılan mikro kredi ve hibelerin Boko Haram’a geniş bir destekçi kitlesi kazandırdığı bilinmektedir. Muhammed Yusuf döneminde çok sayıda Kuzey Nijeryalı iş kurmak ya da var olan işlerini büyütme için örgütten kredi ve hibeler almıştır. Devletten alamadıkları bu destekleri Boko Haram’dan alabiliyor olmak bu bireylerde örgüte karşı bir

sempatinin oluşmasını sağlamıştır. Boko Haram’ın küçük girişimcileri kazanmaya yönelik bu uygulamalarına karşın Nijerya Savunma Bakanlığı sözcüsü Tümgeneral Rabe Ebubekir halkı uyarmıştır. Çünkü Tümgenerale göre bu uygulamalarla ilerleyen süreçte faydalanan bireyler Boko Haram tarafından tehlikeli durumlara sokulabilecektir (Babatunde, 2018, ss.385-386).

Boko Haram’a gönüllü katılımında sosyo-psikolojik ve kültürel değerler de ekonomik unsurlar kadar etkili olabilmektedir. Eğitim imkanlarından yararlanamayan, işsiz ve toplum tarafından göz ardı edilen çok sayıda birey bir gruba dahil olarak kendi kimliğini yeniden tanımlamak istemektedir. Tanımlanan bu yeni kimlikle bireyler toplumsal görünürlüğünü arttırıp, saygı duyulmayı beklemektedir. Arkadaş ortamı, dini cemaat gibi ortamlarda arayış içinde olan bu bireylerin örgüt vaizleriyle etkileşimi sonrasında yavaş yavaş marjinalleşerek örgütle ilişkiler kurduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca bireylerde sosyal statü kazanımı haricinde romantik ilişki arayışı da örgütle irtibatı doğurabilmektedir. Kano emiri Sanuri Loudio Sanusi’nin bir röportajında bahsettiği sosyal medya uygulamalarıyla tanıştığı Boko Haram teröristi için evinden kaçan kız vakası bu duruma örnek olarak gösterilebilir (Vanguardngr, 5 Temmuz 2015).

İntikam duygusu da bireylerin Boko Haram’a gönüllü katılımında etkili olabilmektedir. Nijerya güvenlik güçleri ve Civilian Joint Task Force (CJTF) denilen Boko Haram’a karşı oluşturulan sivil oluşumun hukuka aykırı ve aşırı güç kullanımı nedeniyle ailesi, sevdikleri ve maddi varlıklarını yitiren birçok birey devlete karşı olumsuz tavır almaktadır. Boko Haram vaizlerinin propagandasından da etkilenen bu bireyler zamanla intikam almak ya da halkı devlet zulmünden kurtarmak gibi amaçlarla terör eylemlerine dahil olabilmektedir. Diğer yandan terör örgütünden bir şekilde kaçıp, sıradan hayata adapte olmaya çalışan çok sayıda eski militan da güvenlik güçleri ve CJTF’in göz hapsi ve yoğun tacizlerine direnemeyip yeniden örgüte katılmak zorunda kalmıştır (Agbibo, 2020, ss. 16-19).

Boko Haram’a katılımında dinin etkisi sorgulandığı zaman, Uyo ve Salifu gibi birçok saha çalışması yapan uzman Boko Haram’a bireylerin dini nedenlerden ziyade ekonomik ve sosyal beklentilerle katıldığını belirtmektedir. Jeffrey Seul’un 1999 yılında yayınladığı ve sosyal kimlik teorisinden yararlandığı çalışmasında da belirttiği üzere birçok dini görünümlü çatışmanın dini olmayan nedenleri vardır (Seul, 1999, s. 563).

Ancak örgütün henüz şiddete yönelmediği, Muhammed Yusuf’un vaazlarıyla takipçi topladığı kuruluş aşamasında, dini eğitimi noksan bazı bireylerin çarptırılmış ve aslından uzaklaştırılmış dini söylemlerden etkilendiği söylenebilir. Kuruluş aşamasında Muhammed Yusuf’un takipçileri şiddete yönelmemiş, sadece bazı üyeler bu oluşuma maddi destek sağlamıştır. 2009 sonrasında Muhammed Yusuf’un Nijerya polisi tarafından öldürülmesi sonrasında şiddet kullanmaya başlaması sonrasında ise bireyler dini motivasyonla daha az örgüte dahil olmuştur. Diğer yandan dinin Boko Haram’a katılmada etkili olduğu düşüncesi daha çok güneydeki Hıristiyan bireyler ve batı destekli bazı medya oluşumları tarafından savunulmaktadır (Ewi ve Salifu, 2017, s8). Boko Haram ise İslam karşıtı bu söylemleri daha sonra kendini meşrulaştırmak için söylemlerinde kullanarak daha büyük kitleleri etkilemeye çalışmaktadır (Apard, 2020, s.182).

3.2. Boko Haram’a Zorla Katılım:

Zor kullanarak üye kazanımı Boko Haram liderlerine gönüllü katılıma nazaran daha az maliyetli olduğu için avantaj sağlamaktadır. Çünkü örgüte zor katılan bireyler, gönüllü katılanların aksine maddi kazanımlardan çoğu zaman yoksun kalmaktadır. Örgüte zorla üye kazanımının en bilinen yöntemi kadın, çocuk ve genç bireylerin kazanılmasıdır. Kaçırılan bireyler hiçbir ücret ödenmeden örgütün çeşitli gündelik işleri ve terörist eylemlerinde görevlendirilmektedir. İnsan Hakları İzleme Örgütünün raporlarına göre sadece 2009-2019 yılları arasında 8000’den fazla çocuk ailelerinden kaçırılarak örgüt bünyesine kazandırılmıştır (İnsan Hakları İzleme Örgütü Raporu, 2019). Ayrıca Nijerya’da çok sayıda kadın da çok farklı amaçlarla örgüte zorla dahil edilmektedir. Örgütün bu amaçlarını, kadınların kolayca kamufle olup güvenlik birimlerini atlatabilmesi avantajıyla istihbarat sağlama, intihar bombacısı yapma, köle olarak satılarak örgüte maddi kazanç sağlama ve zorla teröristlerle evlendirilip çocuk doğurtularak örgüte yeni nesil teröristler yetiştirilmesi olarak örneklendirmek mümkündür (Ameh, 2014). 14-15 Nisan 2014’te Borno Eyaleti’nin Chibok Kasaba’sında 16-18 yaş aralığında çoğu Müslüman olan 276 kız öğrenci Boko Haram tarafından kaçırılmıştır. Olay sonrasında Batılı devletlerin de yardım ettiği arama çalışmalarına rağmen çok sayıda kız hala kayıptır. Bu kızların köle olarak satıldığı, yaşamlarını yitirdiği ya da örgüt bünyesinde zorla tutulduğu ihtimalleri üzerinde durulmaktadır.

Örgütün zorla üye kazanımına bir diğer örnek ise Boko Haram tarafından çiftçi, balıkçı, çoban, küçük esnaf ve girişimcilere verilen kredilerin zamanında ödenmemesi durumunda krediyi alan kişi ya da aile üyelerinin örgüte katılmasına zorlanmasıdır. Bazen bu kredi borçluları doğrudan silahlı eylemlere dahil etmek yerine buldukları bölgede terörle mücadele operasyonlarının önceden haber verilmesi gibi istihbarat paylaşımında kullanılmaktadır (Maza, Koldaş ve Akşit, 2020, s.6).

Nijerya’da vukuu bulan hapisane baskınları da Boko Haram’ın zorlama yoluyla üye kazanımına olanak sağlayan gelişmelerdendir. Bu hapisane baskınları sırasında tutuklu Boko Haram teröristleri haricinde salıverilen birçok mahkûm örgüte katılmaya zorlanmaktadır. Baskınlarda Boko Haram teröristleri kaçan mahkûmlarının yüzlerinin tanınmasını sağlayacak şekilde video ve fotoğraf paylaşımı yapılmaktadır. Zaten firari durumundaki bu mahkûmlar kolluk güçlerinden yardım isteyemedikleri gibi yaşamlarını sürdürebilmek için tek yol olarak örgüte katılımı seçmek zorunda kalmaktadır. Örneğin Boko Haram 2020’de Maidiguride bir hapisaneye baskın yaparak içlerinde Boko Haram üyelerinin de olduğu 700’den fazla mahkûmun kaçmasını sağlamıştır. Daha sonra eski üyeler haricinde kaçan hapisane firarilere de örgüt tarafından el konulduğu bilgisi Nijerya Devleti yetkilileri tarafından açıklanmıştır (BBC, 5 Eylül 2020).

Yukarıda değinilen Boko Haram’ın gönüllü ve zorla katılım türlerinin hemen hepsinin Nijerya Devletinin zayıflıklarıyla ilişkilendirmek mümkündür. Kişilerin ekonomik olarak yaşamlarını sürdürebilmesi ve temel sosyal hizmetlerini alabilmesi için devletten hiçbir destek görememesi sonucunda Boko Haram, ülkenin kuzeyinde uzun zamandır göz ardı edilen çoğu gençlerden oluşan çok sayıda birey için kurtarıcı olarak belirmektedir. Kendisinin ve ailesinin yaşamını sürdürebilmek, toplumda saygı görmek isteyen, devletle iletişimi kesik bu bireyler Boko Haram propaganda ve sunulan imkanlardan etkilenerak örgüte katılmaktadır. Ayrıca örgüte Nijerya sınırlarındaki güvenlik önlemlerinin zayıf olması neticesinde başka ülkelerden çok sayıda yabancı militanın varlığı da diğer bir yapısal sorunun göstergesidir. Zorlama yoluyla katılım göz önüne alındığında ise temel görevi vatandaşlarının can ve mal güvenliğini sağlamak olan Nijerya devletinin yine işlevini yerine getiremediğini söylemek mümkündür. Zira kolluk güçleri tarafından korunması gereken hapisanelerin terörist saldırılarına maruz kalması Nijerya güvenlik birimlerinin zayıflığının bariz bir göstergesidir. Bağımsızlığın arıdan zayıf bırakılan polis gücü, yolsuzluk

ve maddi yetersizliklerle mücadele eden Nijerya Ordusunun varlığı Boko Haram'ın çok kısa bir sürede büyük etki sahibi olmasında oldukça etkilidir (Lar, Beck vd., 2017, ss.86-88).

SONUÇ

Sonuç olarak Nijerya'da radikalizme yol açan unsurların, temeli kolonyal dönemde atılan sorunlu devlet inşası süreçleri olduğunu söylemek mümkündür. Bilhassa bağımsızlık sonrasında nekolonyal aktörler ve kişisel çıkarlarını gözeten yerel elitler tarafından şekillendirilen devlet yapısı ülkede dışlanmışlık ve adaletsizlik duygularına kapılan kimi birey ve grupların radikalleşmesine neden olmuştur. Genel olarak Nijerya'da radikalizmi yaratan unsurları şu şekilde özetlemek mümkündür:

- **Yoksulluk:** Nijerya'da eğitim olanaklarından yararlanamayan ve istihdam edilemeyen pek çok insan yoksulluk içinde yaşamaktadır. Bu insanlardan hükümetlerinin kendilerini yüz üstü bıraktığını düşünen bazıları bireysel ya da radikal gruplarla etkileşime geçerek radikalleşebilmektedir.
- **İşsizlik:** Merkezi devlet tarafından hakkında uzun zamandır somut adım atılmayan işsizlik sorunu bilhassa kuzeydeki eğitimsiz genç kitlede hayal kırıklığı ve çaresizlik gibi duygulara neden olmaktadır. Devlet ile bağları zedelenen bu insanların kimisi kurtuluş olarak radikalleşme yolunu seçebilmektedir.
- **Eşitsizlik:** Nijerya'da, dini veya etnik azınlıklar gibi belirli grupların ayrımcılığa ve marjinalleştirmeye maruz kaldığı önemli eşitsizlikler mevcuttur. Temeli İngilizlerin kolonyal yönetime kadar uzanan bu durum radikalleşmeye katkıda bulunabilecek öfke ve adaletsizlik duygularına yol açabilmektedir.
- **Siyasi istikrarsızlık:** Nijerya, belirsizlik ve güvensizlik duygusu yaratabilecek bir siyasi istikrarsızlık geçmişine sahiptir. Bağımsızlık sonrasında sıkça yaşanan darbeler, kamuda kemikleşen yolsuzluk, devletin kimi zaman temel işlevlerini yerine getirebilecek potansiyelden yoksun olması bu istikrarsızlığı yaratmaktadır. Bu istikrarsız ortamda kendilerini güvende hissetmeyen bazı kişiler radikal ideolojilerin etkisine açık hale gelmektedir.
- **Sosyal medya:** Günümüz dünyasında sosyal medya, radikal ideolojinin yayılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Diğer ülkelerde olduğu gibi Nijerya'da da sosyal medya terör örgütleri tarafından bireylerin

radikalleştirilmesinde etkin olarak kullanılmakta, terör örgütünün varlığı ve eylemlerini meşrulaştırmaya çalışmaktadır.

- **Dış aktörlerin etkisi:** Nijerya’daki yapısal sorunlar, ülkede çıkarları olan kimi yabancı aktörlerin radikalizm ve terörü araçsallaştırarak hedeflerine ulaşmasına olanak sağlamaktadır. Bu nedenle Nijerya’daki radikalleşme süreçlerinin kimi zaman Boko Haram gibi terör örgütleri aracılığıyla dış aktörler tarafından yönlendirildiği de söylenebilmektedir.

Yukarıda nedenleri özetlenen radikalleşme süreci kapsamında Nijerya’da 2002 yılından itibaren kurucusu Muhammed Yusuf olan Boko Haram terör örgütü geniş bir destek görmeye başlamıştır. Bu geniş destek, kendilerinin Nijerya Devleti tarafından yüzüstü bırakıldığı duygusunda olan kalabalık halk kitlelerine Muhammed Yusuf öncülüğünde örgütün mikro kredi, hibe, kimi kamu hizmetleri faaliyetleri ve siyasal çözüm vaatleri sunmasıyla sağlanmıştır. Örgütün şiddete başvurmadığı 2002-2009 yılları arasında birçok kişi işlevsiz merkezi devlete karşı bir alternatif olarak gördükleri örgüte destek vermiştir. Ancak 2009 yılında örgütün kurucusu Muhammed Yusuf ve beraberindeki bazı liderlerin polis tarafından yakalanıp öldürülmesiyle Boko Haram’da şiddetin araçsallaştırıldığı dönem başlamıştır. Bu dönemde başa geçen ve uyguladığı aşırı şiddet içeren eylemlerle “Çılgın Guru” olarak bilinen Ebubekir Şekau örgüt yapısında ve işleyişinde önemli değişiklikler yapmıştır. Bu değişiklikler kapsamına örgüte üye kazanımında daha az maliyetli olarak gördüğü zorlama ve baskı yoluyla kişilerin Boko Haram’a dahil edilmesi de alınmıştır. Bilhassa kadın ve çocukların kalabalık gruplar halinde kaçırılması ve hapisane baskınlarıyla zorlama yoluyla çok sayıda kişi örgüte katılmıştır.

Nijerya Devletinin yapısal kısıtları ve askeri odaklı sığ terörle mücadele girişimleri Boko Haram’ın çok kısa bir sürede etki alanını genişletip çok sayıda insanı bünyesine dahil etmesine olanak tanımıştır. Küresel ve bölgesel aktörler uzun yıllardır Boko Haram ile mücadele için çeşitli girişimler başlatmıştır. Ancak bu girişimler sorunun temeli olan radikalleşmeyi meydana getiren unsurları ortadan kaldırmadığı için başarısız olmuştur. Askeri odaklı, güvenlik birimlerinin hukuka aykırı ve insan haklarını göz ardı eden şiddet uygulamalarını barındıran terörle mücadele girişimleri çoğu zaman Nijerya’nın kuzeyinde yeni sorunlar yaratarak terör sorununu daha da çetrefilli bir hale sokmaktadır. Bu nedenle Nijerya’nın küresel ve bölgesel aktörlerle beraber uygulayacağı nitelikli ve işlevsel

askeri stratejiler yanında radikalleşmeye yol açan siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel yapılarda kapsayıcı reformlar yapması elzemdir.

KAYNAKÇA

- Adekanye, J. B. (1995). Structural adjustment, democratization and rising ethnic tensions in Africa. *Development and Change*, 26(2): 355-374.
- Agbibo, D. E. (2020). Vigilante youths and counterinsurgency in Northeastern Nigeria: the civilian joint task force. *Oxford Development Studies*, 48(4): 360-372.
- Ameh, Comrade Godwin. (2014). *Some Chibok Girls are Pregnant, Others May Never Return—Obasanjo*. Daily Post. Erişim: 24 Aralık 2022. <https://dailypost.ng/2014/06/13/chibok-girls-pregnant-others-may-never-return-obasanjo/>
- Anugwom, E. E. (2018). *The Boko Haram insurgency in Nigeria: perspectives from within*. Springer.
- Apard, E. (2020). *Transnational Islam: circulation of religious ideas, actors and practices between Niger and Nigeria*. African Studies Centre Leiden (ASCL)
- Babatunde, O. A. (2018). The Recruitment Mode of the Boko Haram Terrorist Group in Nigeria. *Peace Review*, 30(3): 382-389.
- BBC. (5 Eylül 2020). *Boko Haram attack frees hundreds of prisoners*. Erişim 25 Aralık 2022. <https://www.bbc.com/news/world-africa-11229740>.
- Bötticher, A. (2017). Towards academic consensus definitions of radicalism and extremism. *Perspectives on terrorism*, 11(4): 73-77.
- CIA World Factbook. *Nigeria*. Erişim Tarihi:28 Aralık 2022. <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/nigeria/>
- Dapel, Z. (2018). *Poverty in Nigeria: Understanding and bridging the divide between north and south*. Washington DC: Center for Global Development. Retrieved from.
- Ebegbulem, J. (2011). Ethnic Politics and Conflicts in Nigeria: Theoretical Perspective. *Khazar Journal of Humanities and Social Sciences*, 14(3): 76–91.
- Ewi, M. A., & Salifu, U. (2017). *Money Talks-A Key Reason Youths Join Boko Haram*. Institute for Security Studies. Erişim Tarihi:25 Aralık 2022. <https://www.africaportal.org/publications/boko-haram-and-violent-extremism-perspectives-from-peacebuilders/>

- Falola, T., & Heaton, M. M. (2008). *A history of Nigeria*. Cambridge University Press.
- Gurr, T. R. (2015). *Why men rebel*. Routledge.
- Kama, S. (2016). Parlamenter hükümet sistemi olarak “Westminster Modeli” Britanya örneği üzerine bir deneme. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 22(2): 161-201.
- Kurum, M; Avcı, E. (2018). Radikalizm ve Aşırıçılıktan Terörizme: Siyasal Şiddetin Araçsallaştırılması. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 14(28): 37-90.
- Lar, J., Beek, J., Gopfert, M., Owen, O., & Steiberg, J. (2017). Historicising Vigilante Policing in Plateau State, *Nigeria. Police in Africa: The street level view*, 79-100.
- Maza, K. D., Koldas, U., & Aksit, S. (2020). Challenges of countering terrorist recruitment in the Lake Chad region: The case of Boko Haram. *Religions*, 11(2): 96.
- McCauley, C., & Moskalenko, S. (2008). Mechanisms of political radicalization: Pathways toward terrorism. *Terrorism and political violence*, 20(3): 415-433.
- Omofonmwan, S. I., & Odia, L. O. (2009). Oil exploitation and conflict in the Niger-Delta region of Nigeria. *Journal of Human Ecology*, 26(1): 25-30.
- Onuoha, F. C. (2014). *Why do youth join Boko Haram?*. Washington, DC: US Institute of Peace.
- OXFAM Raporu. (Mayıs 2017). *Inequality in Nigeria: Exploring the Drivers*. Erişim Tarihi:30.Aralık 2022. https://www-cdn.oxfam.org/s3fs-public/file_attachments/cr-inequality-in-nigeria-170517-en.pdf.
- Rindap, M. R., & Mari, I. M. A. (2014). Ethnic minorities and the Nigerian state. *AFRREV IJAH: An International Journal of Arts and Humanities*, 3(3): 89-101.
- Seul, J. R. (1999). Ours is the way of god': Religion, identity, and intergroup conflict. *Journal of peace research*, 36(5): 553-569.
- Suberu, R. T. (1991). The struggle for new states in Nigeria, 1976-1990. *African Affairs*, 90(361): 499-522.
- Uhunmwangho, S. O., & Ekpu, C. E. (2011). Federalism: Problems and prospects of power distribution in Nigeria. *Journal of sustainable development in Africa*, 13(5): 172-183.

- Ukiwo, U. (2003). Politics, ethno-religious conflicts and democratic consolidation in Nigeria. *The Journal of Modern African Studies*, 41(1): 115-138.
- Usuanlele, U., & Ibhawoh, B. (Eds.). (2017). *Minority Rights and the National Question in Nigeria*. Springer.
- Vanguard. (5 Temmuz 2015). *Kano Emir Links Boko Haram to Social Media, Internet* Erişim: 25 Aralık 2022. <https://www.vanguardngr.com/2015/07/kano-emir-links-boko-haram-to-social-media-internet/>
- Watts, M. (1984). State, oil, and accumulation; from boom to crisis. *Environment and Planning D: Society and Space*, 2(4): 403-428.